
Reforem je třeba, ne dušezpytu

Reforem je třeba, ne dušezpytu

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

24.11.2008, rubrika: Názory, strana: 10, autor: Jan Zrzavý

Nutkové potřebě reflektovat nečekané výsledky krajských a senátních voleb začínají podléhat i politici koaličních stran, od nichž bychom čekali spíše dokončení reforem než dušezpyt.

Politici jsou závislí na rozmarech voličů, a tudíž mají sklony k lidovosti a zbabělosti, ale každá vládnoucí partaj volby jednou prohraje a žádným podbíráním se tomu vyhnout nelze. I to je poučení z voleb: hejtmani byli tiší a neviditelní, a taky jim to nepomohlo.

Peníze? Už byly

Mnozí věří, že vyšší životní úroveň občanům nabídnou země, jejichž ekonomiky budou poháněny především myšlením. I kdyby to tak nebylo, do terciárního vzdělávání, výzkumu a inovací u nás ročně teče dost miliard na to, abychom se zajímali o jejich osud.

Obecný názor - intenzivně artikulovaný v nedávné veřejné diskusi nad strategií terciárního vzdělávání (tzv. Bílou knihou) - je, že ono by to všechno bylo tak nějak lepší, kdyby stát dal víc peněz.

Autoři Bílé knihy byli opakovaně obviněni z cynismu, když se dopustili predikce, že žádné další peníze nepřitečou a že na »podfinancovanost systému« bychom se měli spíše adaptovat než se jí každý podzim při schvalování státního rozpočtu znovu a znovu divit. Kromě toho svět jako by začínal jevit jisté subtilní známky jakési ekonomické nestability, takže počítat najisto s budoucím extenzivním rozvojem libovolného sektoru je spíše projev nezodpovědnosti. O přežití naší vědy a vysokých škol rozhodnou vnitřní strukturální změny, nikoli další státní peníze, ty došly či brzo dojdou.

Dým a plamínky na bojišti

Topolánková vláda se v roce 2006 vrhla do reforem s nadšením dosud nevidaným. Věci se brzy začaly komplikovat a uzlovat; v mezičase vyznačeném tradiční volební meziprohou se můžeme porozhlédnout, co na bojišti ještě dýmá a co už dodýmalo.

Reforma výzkumu dospěla do podoby novely zákona, která prošla prvním čtením ve sněmovně. Roztříštěný systém financování vědy bude částečně zjednodušen, ale institucionální reforma výzkumu v podstatě neprošla a skoro všichni velcí hráči zůstávají ve hře. Potřeba ministrů zachovat si vlastní peníze na výzkum zřejmě neplynula jen z reflexu nepustit, co držím, ale i z realistického odhadu, že resortní výzkumné kapacity mohou přežít jen v resortním závětrí.

Nadějněji vypadá změna financování výzkumných institucí na základě jednotného nadresortního hodnocení předchozí vědecké produkce. Zdá se, že se také podaří posílit účelové financování výzkumných projektů a grantů a sjednotit je do dvou specializovaných agentur.

S reformou vysokých škol je to horší. I tady si změnu přejí spíše ti, kdo jsou venku, a brání se jí ti, kdo sedí uvnitř. Odpůrci jsou ale mnohem silnější, navíc sešikovani v zákonem posvěcených nátlakových skupinách. Mlčící většina mlčí, a tudíž se neví, co si myslí. Nicméně i tady se věci začínají hýbat.

Strategie reformy je hotova a vláda ji má projednat ještě letos. Středem konfliktu se tak očekávatelně stává její praktická implementace. Od počátku je »nejužším hrdlem« změna řízení vysokých škol a pochopitelně školné. To tato vláda - v souladu s programovým prohlášením - jistě nezavede, už proto, že to nemůže stihnout, ani kdyby chtěla. Nejdřív totiž musí být zavedena finanční podpora zacílená přímo na studenty, která pochopitelně narazila na bdělost ministra financí, ale prý se již na nejvyšších místech rýsuje shoda.

To umožňuje začít konkrétní debatu o školném, a to školném »odloženém«, placeném nikoli studenty, ale absolventy, kteří dosáhli nějakého minimálního příjmu. Kromě toho, že přinese další peníze, mělo by školné především zásadně změnit vztah mezi školami a jejich klienty. I když asi ne v tom naivním smyslu, že platící studenti budou více motivováni k plnění studijních povinností (nebudou, já je znám!). Změnit by se totiž měla především motivace univerzit, které dnes maximalizují počty studentů, zatímco odložené (a právě jenom odložené) školné je bude tlačit k produkci úspěšných absolventů.

Nepřátelé s kulatými razítky

Obecně tedy platí, že reformy se rozběhly a nevypadají nenadějně, když člověk nemá velké oči a ví, že všechno je kompromis. A že všude číhají nepřátelé s kulatými razítky. Je potřeba pokračovat, kam až to půjde. A hluboké sebereflexe nechat těm, kdo na to mají čas.

Premiér Topolánek kdysi překvapil svým neústupným a prakticky orientovaným zájmem o oblast výzkumu a vysokých škol, o niž se jinak zajímali různí krasomluvcí. I jiní by mohli takto překvapit, i když by to do nich člověk neřekl (jeden má zálibu v lunaparcích, druhý se převlíká za Itala), ale kdo to má pořád znova zkoušet. Kde už jsme mohli být, kdyby nás nezdrželo půlroční vymítání Dany Kuchtové z ministerstva školství...

Je v našem nejvlastnějším zájmu dotáhnout práci na nezbytných změnách aspoň do léta 2010, než se zase všechno na půl roku zhroutí a noví ministři se začnou zaučovat do resortů, které na ně náhodou padly, a osidlovat úřady svými soudruhy a sestřenicemi.

Dotáhněme reformy do léta 2010. Než se zas zastaví čas, protože noví ministři budou osazovat úřady novými soudruhy.

Foto popis|

O autorovi, Jan Zrzavý, Autor, předseda odborné komise Rady pro výzkum a vývoj, je spoluautorem Bílé knihy vzdělávání